

De Westhoek (B)

volgens Stefan Hertmans

Kapotgeschoten steden en dorpen, miljoenen doden en een verwoest landschap: de tragiek die achterbleef na WO I in België.

Het drama van honderd jaar geleden leeft hier nog sterk, elke familie heeft wel een link met die oorlog. De grootvader van schrijver Stefan Hertmans was frontsoldaat en raakte voor het eerst gewond in de Slag om de IJzer in de Westhoek.

TEKST: MARGRIET DE GROOT. BEELD: PAULINE JOOSTEN, VISITFLANDERS

Busladingen vol scholieren uit binnen- en buitenland, massa's fietsers en tourbusjes vol Britten. Het voormalig IJzerfront trekt verrassend veel geïnteresseerden. En niet alleen omdat het dit jaar honderd jaar geleden is dat de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Het fronttoerisme is van alle tijden en leeft sterk bij de naties die ermee te maken hebben gehad. Belangstellenden worden op hun wenken bediend met fraaie fiets- en autoroutes langs de historische plekken. Centrale uitvalsbasis is stadje Diksmuide, aan de oever van de IJzer. De Grote Markt met de indrukwekkende kalkstenen gevels lijkt op die van andere historische Belgische pleinen. Het imposante stadhuis wordt gerenoveerd en staat in de steigers. Toch is dat alles niet wat het lijkt. De gebouwen zijn nieuw of opnieuw gebouwd. De streek tussen Diksmuide en Nieuwpoort aan de kust, is tijdens WO I helemaal kapotgeschoten. Niets stond nog overeind. De kunstzinnige grootvader van schrijver Stefan Hertmans had oog voor het landschap en beschreef de verwoesting in zijn schriften:

Over het rimpelloos voorbijglijdende water van de IJzer weerkaatste het zachte roepen van bosduiven in de avond. In de weke moeder zag ik verse afdrukken van een vrouwen schoen en kindervoeten. Maar het land leek volledig verlaten. Koeien en paarden stonden hier en daar verloren in de lege velden. Tegen tien uur in de ochtend was van het lieflijke landschap niets over. Een massa puin en omgewoelde aarde waarin geen teken van leven meer te bekennen was, omgaf ons.

Dreigend grafmonument

Een bezoek aan de IJzertoren, nog geen tien minuten wandelen van Diksmuide, leert ons veel over die tijd. Dit grafmonument voor alle Vlaamse gesneuvelden is niet te missen. Het staat als een dreigende, opgeheven vinger aan de oever van de IJzer. NOOIT MEER OORLOG staat erop, met in de top de afkorting AVV VVK in kruisvorm: *Alleen Voor Vlaanderen, Vlaanderen Voor Kristus*. Een bekende leus uit de Vlaamse Beweging – de toren werd niet voor niets een bedevaartsoord voor extreem-nationalisten. De eerste steen werd in 1929 gelegd in opdracht van een groep Vlaamse frontsoldaten voor hun overleden kameraden. Ze waren ontevreden over de manier waarop zij aan het front werden behandeld. In *Oorlog en terpentijn* komt de animositeit tussen de Waalse officieren en Vlaamse soldaten ook naar voren. Volgens schrijver Stefan Hertmans was het niet een strijd tussen de Frans- en Vlaamstaligen, maar tussen officieren en soldaten. De meeste officieren waren Franstalig. De IJzertoren was jarenlang het bekendste symbool van het Vlaams nationalisme. Na WO II werd de toren vakkundig opgeblazen door de anti-Vlaamse beweging. Met het puin van die toren is de Paxpoort gebouwd, die toegang verleent aan de tweede IJzertoren. Het pad ertussen, de Via Dolorosa – Lijdensweg – heeft 79 stapstenen met daarop de namen van alle gemeenten die hebben geleden onder het oorlogsgeweld. Indrukwekkend, temeer omdat aan het eind het 84 meter hoge vredesmonument opdoemt. Je kunt ►

HET BOEK

Het aangrijpende *Oorlog en terpentijn* van de Vlaamse schrijver Stefan Hertmans maakte na verschijnen veel los. Hertmans baseerde zijn boek op de volgeschreven schriften van zijn grootvader die een schrijvend beeld geven van zijn armoedige jeugd in het Gent van voor 1900, zijn gruwelijke ervaringen als frontsoldaat in de Eerste Wereldoorlog en de veel te vroege dood van zijn grote liefde. Het boek kreeg de Vlaamse Cultuurprijs voor de Letteren en stond op de shortlist van de Libris Literatuurprijs.

WINNEN

Winnen? We hebben 5 exemplaren voor u klaarliggen. Kijk op Zin.nl/hertmans hoe u er eentje kunt winnen. *Oorlog en terpentijn*, Stefan Hertmans, De Bezige Bij € 19,90

er het vredesmuseum bezoeken, over de Belgisch-Duitse confrontatie aan de IJzer. Op het dakterras kun je bijna tot aan Nieuwpoort kijken en staan alle dorpen en sobere oorlogsfeiten op de balustrade aangegeven. Gids Steven Maes wijst de littekens in het landschap aan. “De oneffenheden in de weilanden duiden op bomkraters. Veel loopgraven zijn bekend, je herkent ze aan de niet natuurlijke vorm.” Met deze wetenschap kijk je anders om je heen.

Drukbezochte loopgraven

Op korte afstand van de IJzertoren, ligt het laatst bewaarde stuk van het Belgisch front uit WO I: de Dodengang. Een caleidoscopisch stelsel van loopgraven waar de Belgen de Duitse bezetter aan de overkant probeerden tegen te houden. Een uitputtingsslag van

vier jaar. De originele jute zandzakken en het vermolmd houtwerk zijn vervangen door cementzakken. Dwalend tussen de drukbezochte loopgraven, blijft het lastig je voor te stellen hoe het er zo'n eeuw geleden aan toe moet zijn gegaan. Alleen bij de uitkijkpunten waar je door een spleet naar de overkant kunt kijken, dringt iets van dat besef door. Onvoorstelbaar dat op dit kleine stukje land zoveel ellende is aangericht. Wat ons hier achter de IJzer nog overblijft, is niet veel meer dan een streep grond die amper te verdedigen valt, wat nat gezeikte loopgraven rond platgeschoten dorpen, kapotgebombardeerde wegen waarover geen voertuig meer rijden kan, een krakende, door onszelf moeizaam meegesjouwde paardenkar bepakt met kisten vochtige munitie, die voortdurend in de gracht dreigt te kieperen zodat we, waar-

schuwende kreten onderdrukkend, wroeten als gekken voor elke tien meter vooruitgaan; het eeuwig gebukt lopen in loopgraven, stinkend en smerig, met onze uniformen vol luizen, ons kontgat brandend van huidirritatie omdat er geen zuiver water voorhanden is om ons te wassen na elke aanval van diarree, met buikkrampen over de zware klonten aarde kruipend als trollen in een gruwelsprookje, de schuine avondzon die over de lege vlakke strijkt, fijt in opengereten vingers die aan prikkeldraad zijn blijven haken, de opschrikkende herinnering aan een ander, onwaarschijnlijk leven, als ergens in een vlierstruik plots een lijster fluit of een lentebriesje de geur van grasland van ver achter de garnizoenslinie aandraagt; dan weer gooien we ons plat op de buik voor een uit het niets opduikende aanval met houwitsers, het beetje ▶

‘Het is goed dat de sporen van weleer zijn uitgewist. Het is aan de literatuur om die tijd tot leven te wekken en de mensen van toen een stem te geven’

Stefan Hertmans

MEER WESTHOEK

3 OORLOGS-MONUMENTEN

Last Post Elke avond klokslag acht uur wordt onder de Menenpoort in Ieper de *Last Post* geblazen door de blazers van de vrijwillige brandweer.

IJzertoren en Paxpoort

In de Westhoek raakten tijdens WO I een miljoen soldaten gewond of vermist – of vonden de dood. De 84 meter hoge IJzertoren werd gebouwd als gedenkteken voor de gesneu-

velde Vlaamse soldaten en is nu een museum. *IJzerdijk 49, Diksmuide, entree € 8*

De Dodengang Het laatst bewaarde en belangrijkste stuk Belgisch front is heropgebouwd; de zandzakken

zijn vervangen door betonnen exemplaren. Op deze plek, amper 50 meter van een Duitse bunker, zijn veel soldaten onder erbarmelijke omstandigheden gestorven. *IJzerdijk 65, Diksmuide*

2X ETEN & DRINKEN

Stoofvlees met frites, konijn in pruimen en garnalenkroketten. Typisch Vlaamse lekkernijen die in deze streek vrijwel overal worden geserveerd. De Grote Markt in Diksmuide telt veel restaurants. Leuke adressen zijn Hotel De Vrede (nr.35) en aan de overkant het wat prijzigere *Nikolaas* (nr.5). Iets verderop, aan de Koning

Albertstraat 39, zit 't *Notarishuys* (bekroond met Bib Gourmand). *Hoteldevrede.be, Restaurant-nikolaas.be* en *Notarishuys.be* Koekelare heeft ook een groot aanbod restaurants. Aanraders zijn *Bistro Pakhuis* (Ichtegemstraat 53) en het eenvoudiger *De Hertog van Arenberg* (Moerestraat 1). *Bistropakhuis.be* en *Dehertog-vanarenberg.be*

brood dat we net in de hand hadden valt in het slijk van de tot pap getrapte bodem van de walmende loopgraaf.

Water tegen de opmars

Hertmans grootvader lag ook aan de IJzer maar dan iets stroomopwaarts, bij de beroemde S-bocht voor de brug van Tervate. Hier raakte hij ook voor het eerst ernstig gewond. Tussen 21 en 23 oktober 1914 vonden hier de hevigste gevechten van de Slag aan de IJzer plaats. De verliezen en paniek zijn zo groot, dat België besluit de polders onder water te zetten om de Duitse opmars te stoppen. Dat lukt. De bewegingsoorlog verandert in een grimmige stellingenoorlog. Tegenwoordig zijn alleen de restanten van de oorspronkelijke brug nog zichtbaar. Rij via natuurreservaat Viconia Kleiputten naar het pittoreske Stuivekenskerke, waar de gedesoriënteerde Belgen zich destijds voor de onderwaterzetting terugtrokken.

Treurend ouderpaar

Op aanraden van Hertmans zelf bezoeken we twee van de vele militaire begraafplaatsen. Hertmans: “Je kunt al van verre zien of het om een Duitse of geallieerde begraafplaats gaat. Bij de laatste staan de grafzerken fier rechtop. Die van ‘de vijand’ zijn dat niet gegund, die liggen plat. Schrijnend, want ook zij hebben verschrikkelijke verliezen geleden. Heel ontroerend is het beroemde beeld op de Duitse militaire begraafplaats Vladslo, van het treurend ouderpaar van Kathe Kollwitz. Peter, de zoon van deze beroemde beeldhouwster was al na enkele dagen front gesneuveld. Volg de blik van de rouwende vader en je ziet dat hij naar de steen kijkt met de naam van zijn zoon erop.” Het verschil tussen Vladslo en Keiem, waar de Belgische militairen liggen, is inderdaad opvallend. Vladslo is een dodenakker met stenen met rijen namen. Op Keiem heeft iedere gesneuvelde een grafsteen. Slechts 225 graven van de 628 dragen een naam, zo ernstig waren de verminkingen. Diep onder de indruk gaan we terug naar Diksmuide voor een lokale pint op de Grote Markt. De wereld ziet er ineens heel anders uit. Hertmans heeft gelijk: “Het is goed dat de sporen van weleer zijn uitgewist. Het is aan de literatuur om die tijd tot leven te wekken en de mensen van toen een stem te geven.” ■

De IJzer is hier zo smal, dat je niet eens hoeft te schreeuwen om je voor de overkant verstaanbaar te maken

2X DOEN

Fietsen Westhoek heeft goede fietspaden en mooie fietsroutes zoals Nooit meer oorlog (37 km) en Plattelandspad (28,6 en 30,7 km), er zijn veel oplaadpunten voor e-bikes. Fietsen huren kan ook, o.m. bij Fietsen Catrysse in Diksmuide voor € 8 per dag. Fietsencatrysse.be

Varen

Op de IJzer kunt u varen met passagiersschip de Yzerstar

(vanaf € 9,50) of kanoën voor € 8 per halve dag. Seastar.be en Buitenbeentje.be

2X SLAPEN

Op de Grote Markt in Diksmuide ligt de smaakvolle en trendy ingerichte B&B 't Withuis, een leuk adres midden in de stad. Vanaf € 60 Withuisdiksmuide.be Liever buiten de stad overnachten? Een sfeervolle en historische plek in een

landschapspark, vlak bij de IJzer is hotel Kasteelhoeve Viconia in Stuivekenskerke. Vanaf € 42 Beide adressen hebben een oplaadpunt voor e-bikes!

